

jovné útvary a ukažte, že i v českých zemích znovu vyvstává československá branná moc, pod jejímž štítem již bojuje odbojné slovenské vojsko a slovenští partyzáni!

Legionáři, sokolští bojovníci, inteligenti, studenti, statečná česká mládeži! Nynější hodina všem vám velí vzít do rukou zbraně a dát se do boje.

Čeští státní zaměstnanci! Republice věrní čeští četníci a policisté, úředníci všech státních a samosprávných úřadů, zřizenci pošt a železnic, zaměstnanci českých průmyslových, obchodních a zemědělských podniků! Vypovězte plně poslušnost německým okupantům a zrádné háchovské vládě! Podporujte všemi způsoby a všemi prostředky ozbrojený národní boj!

Dělníci, rolníci, pracující lidé! Ve svaté národní válce za svobodu připadá lidovým silám rozhodující úloha. Semkněte se a mohutným bojovným hnutím vytvořte předpoklady pro úspěšné národní povstání!

Ustavujte dále Národní výbory jako orgány národního boje a jako orgány, které na osvozeném území převezmou ve jménu národa a lidu do svých rukou státní svrchovanou moc, aby provedly všeobecnou mobilisaci pro vítězné dovršení československého osvobozovacího zápasu!

Lide český!

Rudá armáda prochází průsmyky Karpat a táhne na pomoc bojujícím Slovákům. Rudá armáda je zároveň na pochodu ke Krakovu a blíží se k Moravské bráně. Osvoboditelská sovětská vojska přicházejí na československé území, aby tu rozdrtila německé válečné síly a pomohla osvobodit všechny národy naší republiky, Slováky, Karpatské Ukrajince i Čechy. Po boku Rudé armády jde na pomoc bojující vlasti i naše československá zahraniční armáda, hrdinskou slávou ověčené šiky 1. čs. armádního sboru na území SSSR.

Čechové! Bratři a sestry! Nalézáme se v předvečer kýženého osvobození. Osud hitlerovského Německa je spečetěn. Jsou sečteny i dny krvavé německé nadvlády v českých zemích. V boji vyvstává již vítězně Československá republika. Napněmež všechny síly k poslední bitvě, v níž bude vybojováno slavné československé vítězství!

Všichni do zbraně! A vzhůru do vítězného boje za svobodné demokratické Československo!

Zd. Fierlinger, Kl. Gottwald, Fr. Hála, gen. Ant. Hasal-Nižborský, V. Kopecký, J. Krosnař, Boh. Laušman, Fr. Němec, Zd. Nejedlý, gen. H. Pika, R. Slánský, P. Svatý,² gen. L. Svoboda, J. Šverma, Fr. Uhlíř, J. Valo, Boh. Vrbenský.

Československé listy, 1. 10. 1944, čís. 18. — Též Za svobodu českého a slovenského národa, Praha 1956, str. 351--354.

[60]

1944, 17. září. Banská Bystrica. — Rezoluce sjednocovacího sjezdu Komunistické strany Slovenska se sociálně demokratickou stranou na Slovensku.¹

² Pavel Svatý — krycí jméno Prokopa Drtiny.

¹ Na sjezdu byly zastoupeny stranické organizace ze 46 politických okresů Slovenska; celkem bylo přímo na sjezdu 400—500 delegátů vybavených řádnými legitimacemi (asi 1/3 sociální demokraté) a několik set hostů, z nichž mnozí se nevešli do sjezdového sálu a byli o průběhu informováni reproduktory na ulicích (AÚV KSČ Praha a Pravda, 19. 9. 1944). Sjezdu se zúčastnili delegáti i z okupovaného území a z oblastí obsazených Maďarskem, zástupci 57 velkých závodů a továren, 12 partyzánských skupin a delegace řady institucí a korporací; jako hosté byla přítomna i skupina sovětských vojáků (tamtéž). Sjezdu předsedali K. Šmidke a D. Ertl (za sociální demokracii), tajemníkem sjezdu byl G. Husák.

Hlavní sjezdový referát přednesl K. Šmidke (otištěn v plném znění v Pravdě 20. 9. 1944, č. 10), za sociální demokracie přednesl referát D. Ertl. V diskusi promluvil jako první K. Bacílek o potřebě disciplíny, ostražitosti, o boji proti panikářství, za čistotu strany. (AÚD KSS Bratislava, f. 13, inv. j. 4; Pravda 19. 9. 1944).

Sjezd probíhal v nadšeném ovzduší radosti nad překonáním roztržitosti slovenského dělnického hnutí a nad

perspektivami šťastnějšího života pro všechny pracující lid, které sjezd vytičil. Všechna usnesení, včetně názvu sjednocené strany (návrh přednesl na sjezdu D. Ertl) byla jednomyslná. Ovzduší sjezdu dobře vystihl úvodník Pravdy z 19. 9. 1944 nazvaný „Socialistické strany sjednotené“ (též Perom a krvou, str. 71—72).

Písemného materiálu o průběhu sjezdu se zachovalo poměrně málo. Pravda otiskla referát Šmidkeho a Ertla, sjezdovou rezoluci spolu s programem sjezdu a sjezdovou reportáž. Ve sbírkách AÚD KSS Bratislava (f. 13) je několik málo dokumentů (provokání ke sjezdu, tištěný program, rezoluce, organizační směrnice, torzo poznámek o průběhu a seznam členů vedení KSS, sestavený v r. 1954 M. Gosirovským), avšak zápis jednání, seznamy delegátů a přítomných a přesný seznam členů zvoleného vedení chybí.

Není sporu o tom, že sjednocení odpovídalo vůli slovenské dělnické třídy jako celku. Bylo připraveno celým vývojem, kterým prošla slovenská dělnická třída již od dob předmnichovských a vyplývalo mj. ze skutečnosti, že sociálně demokratická strana na Slovensku byla na podzim 1938 nejen zakázána, ale že se fakticky rozpadla a vše, co v ní bylo zdravé a čestné, přimklo se v ilegalitě ke komunistům. Sjednocení odpovídalo vůli a touze slovenské dělnické třídy po jednotě a projevilo se v růstu její bojovnosti a aktivity. Pozdější vývoj ukázal, že ani založení Strany práce v r. 1946 (a její další přerod v součást čs. sociální demokracie) nenařušilo dosaženou již jednotu *dělnické třídy*.

Koncepce KSČ v otázce organizační jednoty dělnické třídy v etapě národní a demokratické revoluce, před soustředěním veškeré politické moci v rukou dělnické třídy, byla odlišná od postupu slovenských komunistů. KSČ vycházela z úplné samostatnosti sociální demokracie, z těsné spolupráce všech socialistických stran v rámci Národního bloku, přičemž její maximální úsilí se soustřeďovalo na to, aby se od počátku národní a demokratické revoluce vytvářela bojová, akční jednotu dělnické třídy na půdě jednotných odborů a dalších masových organizací. Koncepce KSČ ovšem odpovídala především podmínkám *v českých zemích* a nelze říci, že měla být plně aplikována i na Slovensku. V slovenských podmínkách nešlo ani tak o problém sloučení se sociální demokracií, jako o otázku stranickopolitické struktury v celém jejím rozsahu. Podstata byla v koncepci dvou stran, která se zrodila v ovzduší revolučního nadšení, ze zjednodušených představ o dalším vývoji, a projevila se v dalším vývoji revoluce jako brzdicí moment, výhodný pro slovenskou buržoazii.

O stanovisku moskevského vedení KSČ k otázce sloučení KSS se sociální demokracií v průběhu povstání je velmi málo písemných pramenů a svědectví současníků se v leccčems rozcházejí. Tak např. Št. Rais, tehdejší hlasatel vysílače „Za slovenskou slobodu“ uvádí, že po prvních zprávách o svolání sjednocovacího sjezdu byl odeslán na Slovensko pokyn, aby sjezd byl odvolán. Na tento pokyn prý přišla odpověď, že delegáti, a to i z okupovaného území, jsou již na cestě a že sjezd nemůže být odvolán. Tehdy prý doporučilo moskevské vedení KSČ, aby sjezd byl aranžován pouze jako konference, na níž bude uzavřena se sociálními demokraty dohoda o akční jednotě.

O tom, že nějaký pokyn v tomto smyslu snad byl odeslán, by svědčila i následující část depeše, kterou odeslal 23. 9. 1944 prostřednictvím čs. vyslanectví v Moskvě B. Laušman do Londýna J. Čaplovičovi: „Těsně před konferencí (šlo o sjednocovací sjezd 17. 9. 1944 — pozn. editorů) jsme se dověděli, že již na ní bude provedeno sjednocení sociální demokracie a strany komunistické, a to pod jménem „jednotná strana komunistická“. Pro toto opatření se vyslovil ve slovenském tisku jménem sociální demokracie mimo jiné bývalý poslanec Ertl. Byli jsme tím překvapeni. Rovněž zdejší komunističtí přátelé nepovažují to za vhodné. Proto jsme společně s nimi poslali vzkaz v tom smyslu, aby sjednocení bylo připraveno, ale aby bylo provedeno později na druhé konferenci celého Slovenska v rámci sjednocovací akce v republice.“ (AMZV Praha. Depeše došlé, 1944, čís. 2184/Mos. 297/. Orig.

Naproti tomu v depeši, odeslané 14. 9. 1944 Šmidkovi, se praví: „... se sjednocením se socialisty v Komunistickou stranu Slovenska souhlasíme. Laušman posílá pozdrav socialistům a souhlasí s jejich rozhodnutím. V čele strany nechť je předseda. Sjednocení proveďte masovou kampaní na základě jasněho programu.“ (AÚD KSS Brat., zachován pouze koncept depeše.) O den později, 15. 9. 1944, odeslal Kl. Gottwald sjednocovacímu sjezdu pozdravnou depeši.

Splynutí sociální demokracie s KSS stalo se předmětem kritiky se strany některých buržoazních činitelů a pravicových sociálních demokratů. Vládní delegát ministr Němec se např. nikterak netajil tím, že sloučení považuje za předčasný čin, který musí být podroben revizi po osvobození republiky (viz interwiev s Němcem v Pravdě 22. 10. 1944). Kriticky se o sjezdu vyjádřily též zvolenské Národné noviny (17. 9. 1944). Nešlo jen o sám fakt sjednocení se sociální demokracií, které označily Národné noviny za předčasné, nýbrž o vytváření politických stran v době, kdy — podle Národních novin — bylo třeba soustředit všechny síly na válku. Pravda odpovíděla krátkou poznámkou na konci úvodníku 20. září 1944 a Národné noviny reagovaly na tuto odpověď 23. 9. 1944. Podobné názory odmítající „předčasné“ obnovování politických stran a akcentující pro buržoazii výhodné iluze o nadtřídní jednotě lidu nebyly omezeny jen na Slovensko. Najdeme je i ve zprávě politického poradce vládního delegáta, národního socialisty Uhlíře, který v plénu St. rady pronesl tato slova: „Považuji za chybu, že sotva začala válka, začalo se s tvořením politických stran... Mělo to být povstání všeho slovenského

Robotníci, rolníci, inteligenti, vojáci a partizáni!

Súdruhovia! Súdružky!

Po 25 rokoch rozdrobenosti zase je robotnícke a socialistické hnutie jednotné! Roku 1919 rozišla sa Komunistická strana se Sociálnou demokraciou, aby rozdielnymi cestami hľadaly spoločný cieľ: socializmus. Dnes sišli sa obidve strany na spoločnom základe marxisticko-leninského učenia, učenia o právach pracujúcich, o socialistickom usporiadaní ľudskej spoločnosti. Slovensko ako prvá krajina v Európe socialistické strany sjednocuje a likviduje reformistické skupiny, ktoré bojovnosť socialistického hnutia podlamovali. Táto jednota nebola vytvorená na papieri, pri zelenom stole, vytvorená bola v boji proti nacizmu a tisoovskému teroru, v boji podzemnom a fažkom. Ilegálna Komunistická strana, s ktorou spolupracovali všetci najlepší sociálne-demokratickí súdruhovia, spoločné obeť, spoločné väzenia, spoločné utrpenia a nádeje postavily pevný a trvalý základ k tejto ideovej i akčnej jednote a tak umožnily i jednotnú socialistickú stranu. Zodpovedá iba skutočnému vývoju domácemu i zahraničnému, že jednomyselne sociálni demokrati i komunisti sa dohodli, že spoločná strana má niesť meno „Komunistická strana Slovenska“. Toto meno je jasným programom i záväzkom. Nikdy viac nesmieme dovoliť, aby sa socialistické sily trieštily, aby sa jednotná strana rozdelila. Sústreďenie síl dáva nám veľké nádeje v našom zápase proti fašistickému okupantovi i v našom neskoršom boji za socializmus.

Prvotným úkolom Komunistickej strany je poraziť germánskeho vraha, ktorý nivočí naše kraje, lúpi a vraždí za pomoci tisoovských klerikálno-fašistických pomahačov. Celý slovenský národ v krásnej jednote a bojovnej odhodlanosti povstal, aby sa bránil proti nemeckej okupácii, aby svoju slobodu svojimi životmi utvoril. Prvý raz v dejinách slovenský národ povstal a bojuje z vlastných pohnútok a za svoje vlastné ideály, prvý raz bojuje po boku demokratických, pokrokových a slobodumilovných národov sveta. Toto slovenské povstanie je najkrajšou kapitolou našich dejín a dáva nám právo zaradiť sa medzi vyspelé a slobody hodné národy sveta.

Slovenský národ, ako samostatný člen slovanskej rodiny, sám si určí štátne, hospodárske i sociálne formy, v ktorých chce svoje budúce ideály uskutočňovať. Želáme si nové Česko-Slovensko, ktoré má byť slovanským štátom troch slovanských národov: Slovákov, Čechov, a Podkarpatských Ukrajincov. Tieto národy podľa zásady rovný s rovným majú sa dohodnúť na formách spoločného života. Pevne veríme, že k takejto dohode príde, a že nikto nebude si uplatňovať predpráva, ktoré by nútily náš národ hľadať cesty k iným bratským národom. Čím priateľskejší a vyrovnanější bude pomer Slovákov a Čechov, tým pevnejšia bude nová ČSR.

Postavenie robotníka, roľníka a pracujúcej inteligencie za ČSR i za Tisoovho režimu bolo

lidu, sjednoceného lidu, nerozděleného lidu, všech věrných demokratů a uvědomělých občanů republiky Československé, bez ohledu na difference politické, náboženské, či stavovské nebo třídní“ [ANS Praha, f. St. rada Londýn, VIII. plen. schůze v 2. zased. IV. období, 14. 12. 1944].

Uhlíř se ve své zprávě vyjádřil velmi kriticky i o sjednocovacím sjezdu, označiv jej za politický neúspěch a málo šťastný politický čin [tamtéž]. Uhlířova kritika, pramenící především z toho, že sloučení proběhlo jiným způsobem, než jak si představoval Beneš a jeho stoupenci pohlcení komunistické strany v rámci jednotné levicové strany, a že zbylí národní socialisté na Slovensku nebyli respektováni jako samostatná strana a vzati v úvahu při sloučení KSS se sociální demokracií, vyvolala ve Státní radě nesouhlas. Sociální demokrat Čaplovič vystoupil jednoznačně na obranu sloučení, i když podle jeho názoru „řešení nebylo ideální a nebylo stoprocentní“ [tamtéž, zápis XVI. schůze, 19. 2. 1945]. Také komunistka Hodinová odmítla Uhlířovu kritiku jako nemístnou [tamtéž]. Stojí za zmínku, že skupina sociálních demokratů ve Velké Británii zaslala ještě v říjnu 1944 dopis Komunistické straně Slovenska, v němž pozdravila vytvoření jednotné dělnické strany na Slovensku jako počátek nové epochy v dělnickém hnutí. [Obsáhlý dopis, v němž byla proklamována mj. zásada svébytnosti slovenského národa a zásady lidové demokracie, uveřejnila v plném znění až košická Pravda 13. 2. 1945.]

Otázka organizačně politické jednoty slovenské dělnické třídy se dostala do popředí politického boje na Slovensku znovu až na podzim 1945 v souvislosti s rozbíječskými pokusy pravicových sociálních demokratů českých i slovenských o obnovení sociální demokracie na Slovensku na účet KSS a jednoty slovenského dělnictva [tato otázka bude řešena ve 2. a 3. svazku edice].

biedne. Všetky zisky z robotníckej práce inkasoval kapitalistický podnikateľ. Prevažnu väčšinu pôdy má v rukách veľkostatkár. Inteligencia je platená odrobinkami so stola podnikateľa. Preto od nového štátu budeme požadovať i nové vyriešenie otázok hospodárskych a sociálnych. Požadovať budeme socializáciu tovární a podnikov, bánk, odovzdanie pôdy malým roľníkom, primerané postavenie inteligencie, upravenie celého štátneho a spoločenského stroja podľa našich socialistických ideálov. Idea dôslednej ľudovej demokracie vyžaduje, aby pracujúci ľud, ktorý tvorí obrovskú väčšinu obyvateľstva, bol nositeľom politickej moci v štáte.

Slovenský robotník, roľník a inteligent, ktorí v revolučnom sväzku a spolupráci dnes so zbraňou v ruke obhajujú slobodu národnú a celistvosť územnú, udržia svoj sväzok pre časy budúce, keď sa bude jednať o definitívnejšiu úpravu pomerov národných, štátnych a spoločenských. Nikdy nedopustíme, aby slovenský národ bol vo svojich právach ukrátený, v slobodnom vývoji obmedzovaný, alebo reakčne šovinistickými podvodníkmi na falešné cesty opäť zvedený. Jednotná socialistická strana, Komunistická strana Slovenska, ktorá je a bude zástupcom najširších vrstiev robotníctva, roľníctva a pracujúcej inteligencie, bude iniciátorkou a organizátorkou boja za zničenie fašistického násilníka, ale i zápasu o lepšie usporiadanie osudu pracujúcich vrstiev. Opierať sa budeme o mohutný Sovietsky sväz a o jeho Červenú armádu, o nepremožiteľný blok slovanských národov a štátov. Voláme k jednote a stranníckej disciplíne všetkých súdruhov, nech už stáli predtým v ktorejkoľvek socialistickej strane, voláme všetkých do organizovaného boja proti fašizmu a za socializmus!

Nech žije sjednotenie socialistických strán!

Nech žije národne-oslobodzovací boj slovenského národa!

Nech žijem nové Česko-Slovensko!

Sláva Sovietskému sväzu a Červenej armáde!

Nech žije Komunistická strana Slovenska!

AÚD KSS Bratislava. Fond 13, inv. j. 8. Tišť. leták.

[61]

1944, 17. září. Banská Bystrica. — Organizační směrnice pro budování jednotné Komunistické strany Slovenska, schválené sjednocovacím sjezdem KSS.

Až do vypracovania a schválenia Organizačného poriadku strany platia tieto sjazdom schválené smernice:

1. Vedenie strany skladá sa z predsedníctva a širšieho vedenia. Predsedníctvo skladá sa z predsedu a 4 miestopredsedov. Širšie vedenie má 30 členov. Vzhľadom k tomu, že na okupovaných oblastiach je strana v ilegalite, na sjednocovacom sjazde obsadené budú miesta: predsedu, 2 miestopredsedov a 15 členov širšieho vedenia.¹ Ostatné miesta obsadené budú po oslobodení celého Slovenska.

¹ Banskobystrický sjezd zvolil 18členné vedení KSS v čele s předsedou K. Šmídkem (Pravda, 19. 9. 1944). Pokud jde o jména členů vedení, pramenné údaje se poněkud liší. Máme k dispozici seznam vyhotovený v r. 1954 M. Gosiorovským (AÚD KSS Bratislava, f. 13, inv. j. 5), zprávu G. Husáka (AÚD KSČ Praha) a záznam radiogramu, který odeslal 18. 10. 1944 B. Laušman J. Čaplovičovi z B. Bystrice do Londýna (AÚD KSS Bratislava, č. p. 5155/53, radiogramy B. Bystrica—Londýn, zprávy od Marienky). O předsednictví Šmídkově není sporu. Mimo pochyby je také další údaj, že za místopředsedy byli zvoleni G. Husák a dr. J. Čech (býv. soc. dem.); dokument z AÚD KSČ uvádí, že Husák byl zvolen I. a Čech II. místopředsedou a že dvě místa místopředsedů byla rezervována pro ss. Širokého a Ďuriše].

Gosiorovský ve svém seznamu uvádí tyto členy ÚV KSS: K. Bacílka, R. Blažovského, D. Ertla (býv. soc. dem.), J. Lietavce, J. Soltésze (býv. soc. dem.), K. Dolinského (býv. soc. dem.), E. Viktorína (býv. soc. dem.), J. Mazúra, O. Jeleňa, J. Syče (Szűc — v dokumentu AÚD KSČ), M. Smídu, J. Balco (býv. soc. dem.), I. Frličku (býv.